

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ФРАНЦУЗЬКИХ УЧНІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглянуто основні напрями теоретичної розробки та практичного розв'язання проблеми професійної орієнтації учнів як одного із засобів соціалізації учнів у загальноосвітніх закладах Франції.

Сучасна соціально-економічна ситуація характеризується більшою, ніж будь-коли, невизначеністю та швидкими змінами, що супроводжується загостренням соціальних проблем і труднощів. В умовах краху колишньої системи цінностей більшість молодих людей виявилася неспроможною прогнозувати своє майбутнє, наслідком чого є відсутність у значної частини молоді чітких професійних орієнтирів. Демократизація й гуманізація системи загальної середньої освіти обумовлюють модернізацію існуючих та пошук нових підходів до педагогічного забезпечення процесу усвідомленого вибору людиною майбутньої професії. У Резолюції "Про освіту і підготовку молоді віком від 16 до 19 років" європейські міністри освіти зазначили, що перехід від освіти та підготовки до праці стає для молоді все важчим і що ця ситуація потребує кращого розуміння, відтак тісніших зв'язків між освітою й підготовкою, з одного боку, та світом економіки – з іншого [1: 26].

У розвитку сучасних європейських систем освіти, у тому числі й французької, особлива увага приділяється питанням становлення та розвитку соціальних якостей вихованців, їхній життєвій та професійній орієнтації, інтеграції в суспільство та самореалізації. Коло цих проблем, як психолого-педагогічних основ підготовки молоді до вибору професії, розглядається в працях Г. Балла, В. Зінченка, Є. Климова, М. Кондратової, Г. Костюка, Є. Павлютенкова, М. Пряжнікова, М. Томенка, М. Яцура та інших дослідників.

Особливості здійснення профорієнтаційної роботи та підготовки до професійного самовизначення французьких школярів досліджували Г. Єгоров, С. Костюкова, Н. Лавриченко, О. Локшина, С. Лук'яненко, О. Нагорна. Французькі науковці А. Валлон, Р. Галь, Ф. Данвер, А. Карофф, Ж. Латрей, А. Легран, А. Леон, А. П'єрон, М. Решлен та ін. вважаються визнаними розробниками концептуальних і практичних засад професійного орієнтування.

Мета нашого дослідження – розглянути основні тенденції розвитку та функціонування професійної орієнтації учнів із точки зору соціалізуючого підходу в системі середніх шкіл Франції на сучасному етапі.

Слово "орієнтація" досить часто вживається в західній педагогіці у зв'язку з представленістю в межах середньої школи різних напрямків, що значно відрізняються один від одного за змістом, методами навчання, а також за потенціальною перспективністю для випускника. При цьому паралельно зі словосполученням "професійна орієнтація" використовується й "навчальна орієнтація". У Франції до 60-х років минулого століття навчальна й професійна орієнтація існували ізольовано. Кожна займалася різними категоріями учнів та виконувала різні завдання: в елітарній середній школі, якою був колишній ліцей, мова йшла лише про навчальну орієнтацію – поділ учнів між різними напрямками загальноосвітнього навчання, орієнтованого на продовження занять у вищій школі. Питання професійної орієнтації тут практично не ставилися. Орієнтація зводилася до діагностики здібностей, відбору й розподілу учнів на підставі успішності.

Система ж професійної орієнтації виникла й розвивалася з 20-х років у структурі органів працевлаштування та професійно-технічного навчання. Профорієнтація розглядалася як направлення випускників обов'язкової школи на професії, що не вимагають тривалої підготовки. Розподільна функція освіти забезпечувала таким чином відбір, що мав соціальний характер, який практично не залишав власного реального вибору індивіду у визначенні життєвого шляху.

Однак зі зміною цілей, завдань і функцій середньої школи дві ізольовані системи орієнтації виявили тенденцію до уніфікації за змістом і характером діяльності, тісніше ставала взаємодія служб профорієнтації з органами освіти та навчальними закладами. Зміни смислу поняття "орієнтація" французькі науковці А. Карофф і Ж. Сімон прямо пов'язують з уведенням у французьку систему освіти технічної галузі освіти, що призначена в основному для початкової професійної підготовки. На їхню думку, "професійна" за своїм первісним походженням орієнтація мала на меті якомога краще врегулювання між вимогами професії й особистісними здібностями молоді людини на момент закінчення школи. Тепер, стаючи шкільною, вона спрямована не стільки на вибір професії, скільки на вибір шляхів навчання, і цей вибір проходить у межах школи й не тільки під час переходу з одного циклу на інший [2: 8].

Ф. Данвер, спеціаліст з орієнтації, також вважає, що французький термін "орієнтація" включає два різних значення, "один із яких має на увазі впровадження системи педагогічних і психологічних методів, які дозволяють молодій людині розмірковувати про плани, які найбільш їй підходять, і включатися в досвід, який би дозволив їй більш точно визначитися, другий – систему правил і процедур, що розподіляють учнів за напрямками освіти або виключають з неї" [3: 33].

Ж.М. Бертелло, французький філософ і соціолог освіти, стверджує, що шкільна орієнтація з'явилася із законом 1959 р. про реформу школи, яка встановила цикл спостереження (шостий-сьомий роки навчання) і цикл орієнтації (восьмий-дев'ятий роки навчання) по закінченні початкової школи. Пояснюючи мотиви введення орієнтації в надрах школи, він вважає, що переслідувалися дві мети:

- контролю й планування шкільними потоками, тобто адаптація підготовки до наступного працевлаштування;
- вияв здібностей учнів, зниження помилок у виборі профілю, боротьба з передчасним закінченням школи.

Гармонійне поєднання цих цілей повинно призвести до розподілу учнів між різними типами навчання відповідно до здібностей до того або іншого з них [4: 95].

Ці два підходи будуть представлені протягом усієї історії шкільної орієнтації. Перший, як зазначає Ж.М. Бертело, відіб'ється в структурному реформуванні: розгортання мережі навчальних закладів, перерозподіл профілів навчання, трансформація змісту навчання, створення нових напрямки. Другий зосередився на особистості, досліджуючи "невловимі атитюди", які дозволяють їй зайняти своє місце у світі [4: 98]. Перший підхід домінував на початку історії орієнтації. Задаючи напрямок удосконалення освіти в таких необхідних параметрах, як масовість, якість, наступність, єдність, система шкільної професійної орієнтації сама ставала більш демократичною, гнучкою, цілісною, поступово утверджуючи новий погляд на орієнтацію як на тривалий і неперервний процес розвитку особистості, що протікає в межах шкільного навчання.

Еволюція орієнтації пройшла періоди від ліберальної (1922 – 1960 рр.), примусової (1960 – 1973 рр.), орієнтації-діалогу (1973 – 1996 рр.) до орієнтації, що навчає, знайшла своє відбиття в указах 1996 р. про введення в колежах і ліцєях навчання орієнтації [5: 23]. У самій назві підкреслювалася необхідність навчати школярів виборів орієнтації в епоху професійної мобільності, що підсилюється, і необхідності переучування протягом усього життя. Нові підходи проявляються і в установках на активне включення індивіда в якості суб'єкта власної орієнтації, розвиток у нього свідомого й відповідального ставлення до свого майбутнього на основі реалістичної оцінки всієї сукупної інформації.

Орієнтація стає, таким чином, одним із важливих завдань середньої школи. Це зафіксовано в Кодексі освіти Франції: "Право на пораду з орієнтації і на інформацію про освіту, про отримання професійної кваліфікації й про професії є частиною права на освіту. Учні виробляють свій проект шкільної й професійної орієнтації відповідно до їх побажань та їх здібностей за допомогою батьків, викладачів, спеціалістів з орієнтації та компетентних професіоналів. У цьому беруть участь адміністрація, територіальні об'єднання, підприємства й асоціації" [6: 112]. Навчальна й професійна орієнтація кожного школяра визначається їх власним вибором, здібностями, прагненнями та намагається виключити примусову селекцію. Рішення про орієнтацію готується шляхом тривалого спостереження, вибір же орієнтації повністю покладається на сім'ю й самого учня. Як бачимо, основні механізми орієнтації такі: спостереження, допомога, спільні дії шкільного співтовариства, інформація, власний вибір.

Зближенню навчальної й професійної орієнтації сприяють також центри інформації та орієнтації (CIO). У країні діють 600 таких центрів, що акумулюють зусилля спеціалістів з освітнього маркетингу, психологів, педагогів-соціологів. Діяльність цих структур координується Національним бюро інформації з питань освіти й професій (ONISEP), що розповсюджують інформацію про можливі напрямки навчання на всіх щаблях освітніх сходів про перспективи працевлаштування випускників навчальних закладів професійної освіти, про стан ринку праці. Школи координують роботи з центрами за допомогою радників з орієнтації, яких у країні 4500 осіб (один радник на кілька шкіл). Хоча він співробітник позашкільної служби орієнтації, це одна з важливих фігур у середній школі, яка є повноправним членом педагогічного колективу школи. Його головна мета – допомогти у визначенні оптимального варіанта навчання протягом усієї середньої школи – з 6-го по 12-й роки навчання. Він виконує багато конкретних завдань: вивчає інтереси, виявляє здібності, нахили, адаптацію до школи і в сім'ї, інформує учнів і батьків про систему освіти, професії, можливості працевлаштування, консулює, бере участь у наборі й розподілі за напрямленнями навчання, забезпечує зв'язки з діловим світом і виробництвом. Останнім часом, поряд з індивідуальною роботою з учнями, радники все частіше займаються підготовкою педагогічної команди до роботи з навчання орієнтації: розробляють для викладачів матеріали до уроків, що стосуються професійної діяльності, вивчають разом з ними можливості організації спеціальних уроків, рекомендують учителям-предметникам, про які галузі промисловості, професії, професійні школи вони могли б розповісти на своїх уроках.

Найбільш важлива роль у профорієнтаційній роботі належить учителям. Щоденно спілкуючись зі школярами, оцінюючи їх знання, педагоги виявляють здібності й інтереси, знають індивідуальні особливості, родинне середовище своїх підопічних. Дані, отримані в процесі вивчення учня, заносять у його особову справу-досьє. Це – історія навчання дитини в школі, у якій відображено безперервний процес її розвитку. Досьє заповнюється вчителями, радниками з орієнтації, медиками, психологами.

Вирішальна роль у прийнятті рішення про орієнтацію кожного учня колежу й ліцею належить раді класу, яка збирається тричі на рік. Тут готуються документи про результати навчання кожного учня, виробляються пропозиції щодо їх орієнтації. Очолювана директором школи, вона об'єднує всіх учителів класу, радника з орієнтації, представників від батьків, учнів, соціального й медичного працівників.

Поряд із педагогічною направленістю характерною рисою сучасної концепції профорієнтації французьких школярів є її інформаційна спрямованість. Передбачається, що ступінь готовності до професійної діяльності залежить від рівня знань про соціальні, економічні, психологічні умови праці та розуміння вимог професій до людини. У зв'язку з цим значна увага приділяється вивченню впливу на вибір професії отриманої інформації й суб'єктивно-особистісних особливостей її сприйняття. Як встановлено французькими вченими, саме розуміння учнем того, що в одній сфері праці він зможе працювати більш успішно, ніж у другій, суттєво впливає на його плани. Інакше кажучи, учень може змінити свій професійний вибір, якщо своєчасно дізнається, що через конкретні обставини він є безперспективним або малоперспективним.

Із метою ознайомлення зі світом праці, професіями, економічним і соціальним оточенням, філіями й напрямками технологічної та професійної освіти з 2005 навчального року в третьому класі (дев'ятий рік навчання) ввели новий предмет "Відкриття світу професій" у вигляді обов'язкового факультативу або модуля. Вибір опції (3 год. на тиждень) не обумовлює наступного орієнтування безпосередньо до одного з головних профілів: загальноосвітнього, технологічного, професійного, а лише дозволяє учням краще визначити перспективи орієнтації й засвоїти знання й навички, необхідні їм у різних галузях життя. Модуль "Відкриття світу професій" (6 год.) призначений для учнів, які з четвертого класу орієнтовані по закінченні коледжу (тобто третього класу) на професійне навчання. У цьому випадку вони звільняються від вивчення другої іноземної мови. Цей модуль апріорі передбачений для учнів, які зазнають труднощів у вивченні загальноосвітніх дисциплін. Його завдання – знайомство з 2-3 професіями на практиці, що дозволить підготувати усвідомлену, а не примусову орієнтацію до професійного шляху. Учень зможе обрати, спираючись на конкретний досвід, той напрямок, який він вважає найкращим для себе.

Особливістю професійної орієнтації французької учнівської молоді є її інтегративний характер, який у сучасному суспільстві набуває дедалі більшої ваги та значення. Поєднання різних соціалізуючих інституцій – шкіл, виробничих структур та об'єднань підприємств, різноманітних громадських, професійних, молодіжних організацій – виражає суспільну потребу в таких способах соціалізації, які б забезпечували, за висловом української дослідниці Н. Лавриченко, "багатоманітність соціальних типів особистостей та їх життєздатність за умов складного, мінливого соціоекономічного середовища й насамперед їх суспільну мобільність та адаптивність" [7: 152].

Тісний контакт школи з соціокультурним оточенням сприяє реалізації педагогічних цілей щодо професійного самовизначення учнів, дозволяє визначитися не стосовно абстрактної мети, а в реальному контексті проблем та перспектив гармонійного включення випускників в активну життєдіяльність. Проблема вирівнювання стартових позицій та життєвих шансів молоді розглядається з точки зору суто педагогічної проблеми забезпечення умов успішності та якості масової освіти, діяльності школи як суспільного інструмента формування людського потенціалу країни. Уряд Франції вдався до масштабних соціально-педагогічних заходів, серед яких започаткована в 1981 році програма сприяння культурному та освітньому розвитку несприятливих зон (ZEP), а в 1998 році розвинута в цілу мережу пріоритетної освіти (REP). У грудні 2006 року міністр освіти Франції Жіль де Роб'єн запропонував новий підхід для усунення труднощів у навчанні, для поліпшення суспільних стартових позицій дітей із непривілейованих верств населення й презентував для 249 коледжів програму "Прагнення до успішності", заходи якої концентруються навколо конкретного учня, який її потребує [8].

Отже, характерною ознакою розвитку французької середньої освіти є прагнення поєднати й за можливості вирівняти загальноосвітню та професійну підготовку школярів. Проблема вирівнювання стартових позицій і життєвих шансів молоді розглядається французькими фахівцями з точки зору суто педагогічної проблеми забезпечення умов успішності та якості масової освіти, діяльності школи як суспільного інструмента формування людського потенціалу країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюлетень Бюро інформації Ради Європи в Україні. – 2002. – №9. – С. 16.
2. Caroff A., Simon J. Orientation des élèves. Problèmes généraux. Rôle des structures et des acteurs de l'orientation: Rapport conjoint IGEN et IGAEN, M.E.N.R.S. – Paris : la documentation française. – 1988. – Juin. – P. 8.
3. L'émergence du concept "éducation à l'orientation" // Grosbras F. (dir.). L'éducation à l'orientation au collège. – Paris: CNDP, Hachette, 1998. – P. 33-34.
4. Berthelot J.M. Orientation formelle et processus sociétal d'orientation // L'orientation scolaire et professionnelle, 1988. – P. 95-98.
5. Hénoque M., Legrand A. L'évaluation de l'orientation à la fin du collège et au lycée // Avis du Hcéé. – 2004. – № 12. – Mars. – P. 23.
6. Кодекс образования Франции. Законодательная часть / Под общ. ред. В.М. Филиппова. – М.: Статут, 2003. – 270 с.
7. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абриси. – К.: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
8. La relance de l'éducation prioritaire : Discours de Gilles de Robien // [www.education.gouv.fr /cid843/ la-relance-de-l-education-prioritaire.html](http://www.education.gouv.fr/cid843/la-relance-de-l-education-prioritaire.html)

Матеріал надійшов до редакції 12.04.2007 р.

Zvereva M.A. Особенности профессиональной ориентации французских учащихся на современном этапе.

В статье рассмотрены основные направления теоретических исследований и попытки практического разрешения проблем профессиональной ориентации учащихся как одного из средств социализации учеников в общеобразовательных школах Франции.

Zvereva M.A. Peculiarities of French pupils' vocational orientation at the present stage.

The basic directions of theoretical researches and attempts of practical solving of the problems of pupils' vocational orientation as one of the means of pupils' socialization in comprehensive schools in France are considered in the article.